

УДК 821.161.2–3(Б. Лепкий)+930.1:94(477)(В. Липинський)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-3-37>

Денис ЧИК,
orcid.org/0000-0002-4304-114X
доктор філологічних наук,
професор кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка
(Кременець, Тернопільська область, Україна) *chykden@gmail.com*

ШЛЯХТА НОСТАЛЬГУЄ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІДЕЇ ПОВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНСТВА СПОЛОНІЗОВАНОЇ АРИСТОКРАТІЇ В ГАЛИЧИНІ ЧАСІВ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ У РОМАНІ «ПІД ТИХИЙ ВЕЧІР: ПОВІСТЬ-КАЗКА» Б. ЛЕПКОГО¹

Статтю присвячено аналізу особливостей репрезентації ідеї повернення до українства сполонізованої аристократії В. Липинського в романі Б. Лепкого «Під тихий вечір: Повість-казка». Простежено суголосність ідей про необхідність формування української шляхти перших десятиліть ХХ ст. як певної територіальної спільноти у працях В. Липинського “*Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narodu ukraińskiego na tle jego dziejów*” (1909) та «Україна на переломі 1657–1659: замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст.» (1920) та романі Б. Лепкого. Простежується також те, що Б. Лепкий знав і про реальні випадки повернення до українства серед сполонізованої або польської шляхти в 1910–1920-ті рр., тож ці факти могли бути художньо втілені в романі, зокрема описуваний автором граф міг мати реальний та історично ближчий до часу написання роману праобраз графа Володимира Дідушицького (Владзімежа Дзедушицького). Протидія та спротив зміні національної ідентифікації аристократів у середовищі польської шляхти, описані в романі, як обґрунтовується в статті, також були відомими письменнику. Б. Лепкий підкреслює перебування у подвійній осі координат описуваної в романі шляхетської родини: з одного боку, вона ще залишається в усталеній становій ієрархії «молодої» Польської Республіки, з іншого боку – активно і не на словах прагне допомоги українству, насамперед селянам. Висновок, що Б. Лепкий достовірно зображує ті настрої, які визначали взаємини польської шляхти та українців в другій половині ХІХ ст. та у перші десятиліття ХХ ст. Автор відтворює як стереотипи, які визначали відповідне упереджене ставлення, так і опір необ’єктивній оцінці міжетнічних взаємин. Обґрунтовується, що досліджуваний твір варто розглядати роман не як утопічний або фантастичний, а як соціально-інтелектуальний, в якому враховано ідеологічну концепцію повернення шляхти до українства В. Липинського.

Ключові слова: соціально-інтелектуальний роман, польсько-українські міжнаціональні взаємини, Друга Річ Посполита, сполонізована шляхта, національна самоідентифікація, українська інтелігенція, український національний рух.

Denys CHYK,
orcid.org/0000-0002-4304-114X
Doctor of Philological Sciences,
Professor of the Department of Foreign Languages and Methods of their Teaching
Taras Shevchenko National University of Kyiv and Volodymyr Hnatyuk
Ternopil National Pedagogical University
(Kremenets, Ternopil region, Ukraine) *chykden@gmail.com*

THE NOBILITY REMAINS NOSTALGIC: REPRESENTATION OF THE IDEA OF RETURNING TO UKRAINIANNES OF THE POLONIZED ARISTOCRACY IN GALICIA DURING THE SECOND POLISH REPUBLIC IN B. LEPKYI’S NOVEL “ON A QUIET EVENING”

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of representation of the idea of returning the polonized aristocracy to Ukrainianness by V. Lypynskyi in B. Lepkyi’s novel “On a Quiet Evening: A Fairy Tale”. So far, the influence of V. Lypynsky on B. Lepkyi has been discussed without a corresponding comparative analysis of primary sources – the political scientist’s works and articles – with the writer’s texts. Therefore, the author of the article finds out what the writer meant by the subtitle of the novel as a “fairy tale story”: the inconsistency with the social trends of the time or

¹ Статтю підготовлено завдяки отриманому автором гранту the Remeza Family Research and Publications Grant від Канадського інституту українських студій Університету Альберти (Канада).

the impossibility of realizing V. Lypynsky's political appeals. B. Lepkyi's novel focuses on a noble family from Galicia, which is in an unstable situation of national self-identification, which leads to conflict with its traditional environment, but at the same time finds support among the Ukrainian intelligentsia. The analyzed novel received different, sometimes opposed, assessments by critics and literary scholars both during the writer's life and after his death, but became better known much later when the name and work of the writer returned to the scientific, educational, and cultural circulation of independent Ukraine in the early 1990s. It is argued that in the novel under study, B. Lepkyi accurately portrays the moods that determined the relations between the Polish nobility and Ukrainians in the second half of the 19th century and the first decades of the 20th century. The author reproduces both the stereotypes that determined the corresponding biased attitude and resistance to a biased assessment of interethnic relations. The author traces the consonance of ideas about the need to form the Ukrainian nobility of the first decades of the 20th century as a certain territorial community in the works of V. Lypynskyi "Szlachta na Ukrainie...", "Ukraine at the Turn of 1657–1659..." and B. Lepkyi's novel. It is substantiated that the work under study should be considered not as a utopian or fantastic novel, but as a socio-intellectual one, which takes into account the ideological concept of the return of the nobility to Ukrainianness by V. Lypynsky.

Key words: socio-intellectual novel, Polish-Ukrainian interethnic relations, polonized nobility, the Second Polish Republic, national self-identification, Ukrainian intelligentsia, Ukrainian national movement.

Постановка проблеми. Як відомо, прозова творчість українського письменника Богдана Лепкого, попри виразні патріотичні, історико-культурні та національні концепти, надається до безпроблемного вписування у загальноєвропейський контекст літератури перших десятиліть ХХ ст. Якісна університетська освіта автора, широке спілкування з колом українських і польських інтелектуалів з українських теренів та за їхніми межами, активні громадянська та політична позиції стали запорукою того, що твори письменника не можна вважати одноплосинними носіями простих ідей, навпаки – вони часто є взірцями багатопроблемних текстів, які суголосні *Zeitgeist* міжвоєнної доби. Саме таким текстом, без сумніву, є і роман «Під тихий вечір: Повість-казка» (1923), що хронологічно належить до середнього етапу творчості письменника, який на час публікації вже мав опубліковані не лише поезії та збірки оповідань, а й більші епічні твори – повість «Зломані крила» (1897).

Аналіз досліджень. Роман «Під тихий вечір...» здобув різні, інколи діаметрально протилежні, оцінки критиків і літературознавців як за життя письменника, так і після його смерті, проте став більш відомим значно пізніше, коли ім'я та творчість письменника повернулися в науковий, освітній і культурний обіг незалежної України на початку 1990-х рр. Доволі точно окреслює зміст роману Б. Лепкого літературознавець Є.-Ю. Пеленський, який слушно визначив його як мистецьке втілення ідеї історика та політолога В. Липинського про навернення до українства сполонізованої шляхти. На відміну від одного з критиків С. Шаха, Є.-Ю. Пеленський підкреслює, що, попри виразний сентименталізм, твір «своїм мистецьким переведенням стоїть на висоті вимог сучасності» (Пеленський 1943, с. 20).

Інший фаховий критик, літературознавець Л. Білецький за три десятиліття дещо інакше оці-

нює «Під тихий вечір...»: він характеризує твір як соціально ідейну та насичену глибоким духовним змістом утопічну повість (Білецький 1953, с. 16). А от В. Лев вважає твір цілком є реалістичним (Лев 1976, с. 210). Сучасник В. Лева, лепкознавець М. Сивіцький називає текст своєрідною політичною фантастикою, яка в утопічній формі втілювала «проект реасиміляції зденаціоналізованої шляхти та її мобілізації на службу народові» В. Липинського (Сивіцький 1976, с. 210).

Сучасні літературознавці погоджуються зі справедливим спостереженням Є.-Ю. Пеленського, що перед читачем роману Б. Лепкого історіософська концепція В. Липинського, представлена в мистецькій формі: підтвердження цьому зустрічаємо у ґрунтовних статтях Р. Гром'яка (Гром'як 2007, с. 132), О. Коноплицької (Коноплицька 2012, с. 69), О. Кордонця (Кордонць 2016), О. Куцої, І. Куцога (Куца, Куций 2023, с. 276), О. Царик (Царик 2000, с. 140) та ін. Втім, спостереження Є.-Ю. Пеленського, яке згодом було повторене неодноразово, досі не здобулося на зіставний аналіз праць В. Липинського та роману Б. Лепкого.

Постановка завдання. У цій статті я спробую зосередитися на тому, що саме з концепції українського історика та політолога В'ячеслава Липинського знайшло місце в романі «Під тихий вечір...» Б. Лепкого, наскільки неупереджено зображувані події відображали польсько-українські міжнаціональні взаємини у Галичині часів Другої Речі Посполитої та як вони простежуються на прикладі історії «повернення» до українства сполонізованої шляхетської родини. Досі про вплив В. Липинського на Б. Лепкого йшлося загально, без відповідного зіставного аналізу першоджерел – праць і статей політолога – з текстами письменника. Також цікавим є з'ясувати рівень взаємодії художньої історичності з документальною: що ж, власне, мав на увазі письменник озна-

чуючи у підзаголовку роман як «повість-казку»: невідповідність тогочасним суспільним тенденціям чи неможливість реалізації політичних закликів В. Липинського.

Виклад основного матеріалу. У романі розгортається мелодраматична історія повернення однієї зі сполонізованих шляхетських родин до українства в повоєнний час Другої Речі Посполитої. Давній шляхетський рід із Галичини перебуває в нестабільній ситуації національної самоідентифікації, яка призводить до конфлікту з традиційним оточенням, але водночас і знаходить підтримку серед української інтелігенції. Власливо, Б. Лепкий представляє щонайменше три ідеологічних позиції шляхетської родини. Перша позиція пов'язана з бажанням графині Христини втілити в життя задум її батька та повернутися до українських витоків, що призводить до об'єднання шляхти та виправлення помилок минулого, тобто відновлення зв'язків з власним народом, з представниками української інтелігенції та кліру; друга – з потужним опором потенційному поверненню до українства в середовищі польської шляхти; третя – це мелодраматична складова, яка додатково передбачає відкидання станових стереотипів і одруження «нерівних» шляхтянки та поповича.

Б. Лепкий послідовно окреслює ті настрої, які панували в середовищі польської шляхти в другій половині XIX ст. та у перші десятиліття XX ст. Головна героїня роману, графиня, зростала в оточенні польських аристократів і посадовців, які не були високої думки про місцеве населення: «Не раз приходило до гостріших сутичок на слова, особливо, як розмова повернулася на політичні теми, як ось некультурність українського народу, його нездатність до державного життя, або меншевартність тощо.» (Лепкий 2018, с. 19). Показовим є діалог молодого українського учителя, майбутнього доктора медицини, з місцевими каноніком і маршалком, де останні зверхньо відгукуються про культурне запізнювання українців, зверхньо констатуючи відсутність інтелігенції, аристократії, ділових і промислових кіл і відкидаючи навіть можливість, щоб із простолюду та священників можна було утворити окремий народ (Лепкий 2018, с. 21).

Суперечка майбутнього доктора цілком реалістично відображає упереджену оцінку міжнаціональних взаємин між українцями та поляками у тогочасних «кресових» середовищах. Як спостерігає історик Л. Хахула, польські кресовяки називали свої опонентів «так званими українцями» або ж частіше – «русинами» (порів.: мар-

шалок і канонік з роману Б. Лепкого зневажливо говорять про «так званий» український народ (Лепкий 2018, с. 21)). Вони підкреслювали, що українці як нація є австрійською вигадкою, а їхній національний рух насамперед є спрямований супроти польської державності (Хахула 2016, с. 82, 92–93).

Як ішлося вище, у попередніх публікаціях про роман «Під тихий вечір...» автори вдавалися до узагальнених тверджень щодо впливу історико-політичних ідей В. Липинського на Б. Лепкого. Втім, текст роману надається і до більш чіткіших зіставлень, які дають змогу говорити про конкретні втілення ідей раннього В. Липинського. На моє переконання, мова йде насамперед про польськомовний нарис “Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narodu ukraińskiego na tle jego dziejów” (1909), який багато в чому став дороговказом для вибудовування подальшої політичної концепції автора, та пізніша ґрунтовна монографія «Україна на переломі 1657–1659: замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст.» (1920). У згаданому нарисі В. Липинський зробив спробу продемонструвати нагальну необхідність примирення нащадків руської, сполонізованої руської, литовської та польської шляхти перед загрозами для української та польської державності перших десятиріч XX ст. та необхідність їхньої самоідентифікації як частини української громадянської нації. Автор нарису переконаний, що власне шляхта як освічений та аристократичний стрижень провідних верств має зайняти дієву позицію та очолити український народ, який прокидається, і тому безапеляційно заявляє, що для такої потенційної рішучості є історична підстава: «*ми тутешня, місцева шляхта – рідні сини цієї землі, кров з крові і кістка від кістки цього народу!...*» (Курсив В. Липинського – Д. Ч.) (Липинський 2015, с. 169). В. Липинський додатково пояснює, що йому йдеться насамперед не про генеалогічну спорідненість, а про відчуття приналежності до визначеного етносу, яке має формуватися з огляду на спільну історію співжиття в одному краї (Липинський 2015, с. 171). Б. Лепкий незадовго перед смертю наголошував, що найбільшу заслугу В. Липинського як історика вбачає в тому, що той «з історичного забуття видістав такі дві геройські постаті як Михайло Кричевський і Данило Братковський» (М.К. 2024). Шляхтич із сполонізованого роду Станіслав (Михайло) Кричевський (р.н. невід. – 1649) беззаперечно належить до фаворитів В. Липинського, адже він у добу повстань під очільництвом Б. Хмельницького, вже будучи полковником польського війська, переходить на бік

козаків і стає, як зазначає історик, правою рукою гетьмана (Липинський 2023, с. 329).

У романі графиня згадує, що її батька через прихильність до українства хотіли оголосити психічно хворим, влаштувавши тому справжній газлайтинг (Лепкий 2013, с. 159). Можливо, Б. Лепкий тут хотів провести паралелі зі своїм сучасником, полковником Збройних сил Австро-Угорщини, бароном Казимиром Гужковським. Б. Лепкий в усних спогадах наводив К. Гужковського як драматичний приклад повернення до українства (Лепкий 2013, с. 477–478). Як зазначає у некролозі В. Липинський, К. Гужковський походив із шляхетського роду, що у XVIII ст. з Наддніпрянщини переселився до Галичини й відтак, як і багато інших родів, сполонізувався (Липинський 1920, с. 255). К. Гужковський, цей, за словами Б. Лепкого, «непоправний романтик» (Лепкий 1967, с. 182), ще до початку Першої світової війни цікавиться українським національним рухом, а пізніше, «особливо захоплюється ідеєю національного відродження спольщеної української шляхти, що цілком логічно привело його до спілкування з В'ячеславом Липинським» (Терещенко, Осташко 2011, с. 18). Шлях барона К. Гужковського від молодого польського дідича одного з сіл Тернопільщини до майбутнього впливового дипломата ЗУНР не був простим. Б. Лепкий стверджував, що через перехід до українства К. Гужковський «...звів страшну боротьбу за свої політично-національні переконання зі своєю родиною, що хотіла його як божевільного замкнути в Кульпаркові.» (Лепкий 2013, с. 477–478).

Утім, описуваний Б. Лепким граф міг мати реальний та історично ближчий до часу написання роману праобраз, яким, як мені здається, міг бути граф Володимир Дідушицький (Владзімеж Дзедушицький) (1825–1899), знаменитий польський магнат зі сполонізованого руського роду, меценат і природознавець, відомий активною громадською позицією. Граф був хлопоманом, робив спробу перейти з латинського на грецький обряд і відкрито демонстрував своє руське походження, що, як зауважує історик І. Монолатій, не завадило йому бути серед організаторів антиросійського Січневого повстання (Монолатій, 2014, с. 25). Граф був також причетним до виставкових і музейних проєктів, серед яких, мабуть, найвідоміший – заснування Природознавчого музею у Львові. Також, як сьогодні наголошують історики, «насамперед граф Дідушицький був завзятим колекціонером. Ще батько Володимира – Юзеф-Каласантій за життя зібрав у родинному маєтку в селі Поториця на Сокальщині величезну бібліотеку. Складалася

вона з унікальних книг, стародруків, рукописних, пергаментних та іконографічних збірок – сукупно близько 50 тисяч одиниць.» (Артимишин 2020). До речі, граф Дідушицький, як і літературний персонаж Б. Лепкого, доживав віку в згаданому вище родовому галицькому маєтку.

Як бачимо, зміні національної ідентифікації у середовищі шляхти чинилася протидія. У романі спершу підкреслюється ігнорування графині Христини та її племінниці Марії місцевою шляхтою під час організації ловів (очевидно привабливого заняття для розміреного життя місцевого панства), поширення чуток про її нерозважливу поведінку: від відходу від католицтва до потаємного шлюбу (Лепкий 2013, с. 136). Пізніше Б. Лепкий вводить у сюжет і несподіваний епізод збройного нападу на графиню, її племінницю та їхніх друзів, що, очевидно, був замовним злочином супроти шляхтичів, які наважились на скандальне повернення до українства: відповідно, несприйняття шляхтою такої кардинальної зміни національної ідентифікації є незмінним і викликає відчайдушний опір навіть у Галицькій провінції. Безумовно, що годі було сподіватися розуміння з боку тогочасної галицької шляхти, яка послідовно клопоталася про власний гонор, чітко протиставляла себе «хлопам» і, за спостереженням етнолог В. Балушка, навіть до середини ХХ ст. дотримувалася ендогамії (Балушок 2007, с. 22).

Тож, як бачимо, процес переходу в українство не був безпроблемний, адже передбачав потенційний серйозний конфлікт «повернення» із родиною, вчорашніми друзями, колегами, сусідами. Утім, це явище не мало спорадичний характер, якщо вже у 1885 р. намісник Галичини Філіп Залеський із тривогою докладав віденським урядовцям про зацікавлення місцевої шляхти українським національним рухом (Чорновол, 2024). Відтак, не мали рації ті літературознавці, які вслід за Л. Білецьким (Білецький, 1953, с. 15) віднесли роман Б. Лепкого до жанру утопії та трактували твір як такий, що цілковито був нерелевантний міжвоєнним реаліям українського національного руху серед шляхти й інтелігенції тогочасної Польської Республіки.

Розрив шляхти із простолюдом, зокрема й польським, відсутність роботи заради подолання відсталості місцевого люду від європейської культури, графиня логічно розглядає як причину колишніх повстань, згадуючи і Галицьке повстання 1846 року (Лепкий 2013, с. 136) (інша назва – Галицька різанина), яке було антишляхетським за природою, адже польські селяни Західної Галичини виступили проти своєї шляхти.

Графиня прозріливо найперше вбачає причину згадуваного нею соціальному вибуху у відсталості краю (Галицька рабація, 2021).

Питання повернення до українства, втім, не передбачає повного розриву із тими перевагами, які мала маєтна шляхта. Слід зазначити, що, попри ліберальність поглядів і національно-культурний демократизм, постійне обговорення з довіреним колом актуальних питань для покращення життя селян, графиня не розглядає подальшу можливість зміни владної ієрархії, бо бачить племінницю в майбутньому «казковому» союзі місцевого населення та шляхти як свою заступницю та власницю маєтностей (Лепкий 2013, с. 325). Допомога українству полягає в ширшому діалозі з українською інтелігенцією, участь у благодійних проєктах (відбудові села Паньківець після повені, заснування лікарні чи організації свята різдвяної ялинки для дітей селян), розширенні господарської діяльності в маєтностях тощо. Цей діалог із українськими селянами не є простим: так, парцеляція землі у селі, що суголосна тогочасній державній і законодавчій політиці, викликає у тих сумніви та підозри у підступі (Лепкий 2013, с. 306). Б. Лепкий підкреслює це перебування у подвійній осі координат шляхетської родини: з одного боку, вона ще залишається в усталеній становій ієрархії «молодої» Польської Республіки, з іншого боку – активно і не на словах прагне допомоги українству, насамперед селянам.

У бажанні графині Христини виправити помилки нерішучого батька її підтримують доктор медицини Михайло та агроном Хмелинський – представники української інтелігенції. Доктор свого часу не наважився освідчитися графині й, зробивши успішну кар'єру лікаря закордоном, все ж повернувся у рідні краї, воліючи бути ближче до коханої. Як зазначив Є.-Ю. Пеленський, основою твору стала історія лікаря Розлуцького, ймовірно знайомого письменника (Пеленський 1943, с. 19). На жаль, ця коротка примітка не дає змоги ідентифікувати постать вірогідного прототипа доктора Михайла. Можна припустити, що мова йде про рід Розлуцьких гербу Сас, який був споріднений із родом Лепких, оскільки батько письменника Сильвестр був одружений на Домні Глібовицькій, матір'ю якої була донька священика Георгія Розлуцького Марія. Б. Лепкий підтримував зв'язки із Розлуцькими, і, як згадував Р. Купчинський, в краківській квартирі письменника тимчасово мешкав майбутній січовик і перший літописець УСС Олександр Розлуцький (Лесь Новіна), син пароха Дмитра Розлуцького, під час свого навчання у Ягеллонському університеті (Купчинський 1964, с. 32).

Доктор Михайло має вироблену концепцію виборювання прав для українського населення, яку, на противагу своєї нерішучості у сердечних справах, мужньо відстоював ще з молодих літ. Як зауважується в романі, попович Михайло походить із давнього роду, про який є документи XV ст. (Лепкий 2013, с. 22). Вже значно пізніше він з пошаною згадує роди Ходкевичів, Острозьких і Могил, як нечисленних представників шляхти, які чимало зробили для українства (Лепкий 2013, с. 186), допомагаючи графині втілювати її проєкти з допомоги українському простоліду та розвитку господарства власного маєтку. І не менш важливим є спільний із графинею проєкт своєрідного «перегравання» свого минулого життя – сприяння шлюбу Марії з агрономом Хмелинським.

Персонажем, який прямо протилежний графині Христині та є фактично її антагоністом є граф Адольф. Родич Христини, граф Адольф репрезентує ту частину шляхти, що живе мріями про повернення «золотого віку» фінансування своїх апетитів та владнання справ з кредиторами за рахунок маєтностей. Б. Лепкий уїдливо кепкує із графа, який накладає «схему» піклування про продовження шляхетства давнього роду виключно на власний інтерес для зиску і успішного порятунку від банкрутства.

Висновки. Отже, у романі «Під тихий вечір: Повесть-казка» Б. Лепкий достовірно зображує ті настрої, які визначали взаємини польської шляхти та українців в другій половині XIX ст. та у перші десятиліття XX ст. Автор відтворює як стереотипи, які визначали відповідне упереджене ставлення, так і опір необ'єктивній оцінці міжетнічних взаємин. У тексті є суголосність ідеям про необхідність формування української шляхти як певної територіальної спільноти із праць В. Липинського “Szlachta na Ukrainie...”, «Україна на переломі 1657–1659...» та ін. Водночас слід зауважити, що Б. Лепкий знав і про реальні випадки повернення до українства серед сполонізованої або польської шляхти в 1910–1920-ті рр., тож ці факти могли бути художньо втілені в романі. Протидія та опір зміні національної ідентифікації аристократів у середовищі польської шляхти, описані в романі, також були відомими. Тому варто розглянути роман не як утопічний або фантастичний, а як соціально-інтелектуальний – такий, що ґрунтувався на справжніх, хоча й не надто поширених тенденціях у шляхетських родах часу Другої Речі Посполитої, та в якому було враховано ідеологічну концепцію повернення шляхти до українства В. Липинського.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артимишин П. Граф Дідушицький у дорозі до Парижа на Всесвітню виставку. *Локальна історія*. 23 червня 2020 року. URL: <https://localhistory.org.ua/rubrics/photo/graf-didushitskii-u-dorozi-do-parizha-na-vsesvitniu-vistavku/>
2. Балушок В. Українська шляхта між польським та українським етносами. *Народна творчість та етнографія*. 2007. №. 6. С. 11–25.
3. Білецький Л. Поет туги і смутку. *Лепкий Б. Під тихий вечір*. З передмовою Д-ра Леоніда Білецького. Вінніпег: Тризуб, 1953. С. 5–16.
4. Галицька рабація 1846 року – масова різанина польських панів, влаштована австрійцями руками селян. Про Галицьке повстання 1846 року – архівна розмова Польського радіо з польським дослідником, професором Францішеком Зейкою. 06.04.2021. *Українська служба Польського радіо*. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7866/artukul/2710881>. (дата звернення: 17.02.2024).
5. Гром'як Р. Проблема національної асиміляції і творчість Богдана Лепкого. *Гром'як Р. Орієнтації. Розмисли. Дискусії. 1997–2007*. Тернопіль: Джура, 2007. С. 125–136.
6. Коноплицька О. Романізація епічної прози («Під тихий вечір» Богдана Лепкого). *Studia Methodologica*. 2012. Вип. 34: Теорія літератури і гуманітарні студії: зб. наук. праць з нагоди сімдесятип'ятиріччя Р. Гром'яка. С. 68–72.
7. Кордонєць О.А. Модель міжнародних та міжстанових відносин у повісті Б. Лепкого «Під тихий вечір». *Цінності та виклики: Матеріали міжнародної наукової конференції «Мовне і культурне розмаїття у Центральній та Східній Європі: цінності та виклики»*. 26–27 березня 2015 р., м. Берегово. У двох томах. Ужгород: Аутдор-Шарк, 2016. Том II. С. 300–308.
8. Купчинський Р. Мої добрі знайомі. *Вісті комбатанта*. 1964. Ч. 3 (15). С. 28–36.
9. Куца О.П., Куций І.П. «Під тихий вечір» Богдана Лепкого: реєстри пам'яті і поетика пригадування. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 30. С. 275–282.
10. Лев В. *Богдан Лепкий. 1872–1941. Життя і творчість*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: Наукове товариство ім. Шевченка в ЗСА, 1976. 400 с.
11. Лепкий Б. *Казка мого життя*. Ред. проф. д-р В. Стецюк. Нью-Йорк: [б.в.], 1967. 244, [2] с.
12. Лепкий Б. Моя перша зустріч з Липинським. *В'ячеслав Липинський та його доба: Книга третя*. Наукове видання. Упорядники: Т. Осташко, Ю. Терещенко. Київ: Темпора, 2013. С. 474–478.
13. Лепкий Б. *Під тихий вечір: повість-казка*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан 2018 р. 360 с.
14. Липинський В. Барон Казимир Гужковський. *Хліборобська Україна*. 1920–1921. Кн. II, III, IV. С. 255–256.
15. Липинський В. Уради на переломі 1657–1659: замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст. *Липинський В. Спадіщина. Історичні студії та монографії*. Том IV. Упорядники Ю. Терещенко, Т. Осташко. Київ: Темпора, 2023. 616 с.
16. Липинський В.К. Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narodu ukraińskiego na tle jego dziejów. Шляхта на Україні. Її роль в житті українського народу на тлі його історії. *Липинський В.К. Повне зібрання творів, архів, студії: [у 25 т.]*. Київ: Український письменник – ВД «Простір»; Філадельфія: Східноєвроп. дослід. ін-т ім. В. К. Липинського (США), 2015. Т. 1: Суспільно-політичні твори (1908–1917). 2015. С. 127–233.
17. М.К. Богдан Лепкий про В'ячеслава Липинського. [24.06.1941]. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/53205> (дата звернення: 17.02.2024).
18. Монолатій І. Історичні міфи етнічних акторів: місце й роль на регіональній шахівниці Галичини. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2014. Вип. 25. С. 22–29.
19. Пеленський Є. Ю. Богдан Лепкий – поет. *Пеленський Є. Ю. Богдан Лепкий (1872–1941). Творчий шлях. Бібліографія творів*. Друге вид. Краків; Львів: Українське видавництво, 1943. С. 7–24.
20. Сивіцький Ю. Богдан Лепкий: Життя і творчість. Київ: Дніпро, 1993. 254 с.
21. Терещенко М.О., Осташко Т. Український патріот із династії Габсбургів: Науково-документальне видання. Видання друге, доповнене. Київ: Темпора, 2011. 408 с.
22. Хахула Л. «Різуні» чи побратими? Сучасні польські дискурси про Україну. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2016. 304 с.
23. Царик О.М. Творчість Богдана Лепкого в українсько-польських літературних взаєминах 1899–1941 рр.: дис... канд. філол. наук: 10.01.05. Тернопіль, 2000. 185 с.
24. Чорновол І. Шляхта та український національний рух XIX століття (I). *Політична теологія*. URL: https://politteo.online/materialy/shlyah-ta-ukrayinskyj-naczionalnyj-ruh-xix-stolittya-i/?fbclid=IwAR1MuJfdX2PFvWF3BepTCm-lmQyHQIXgFIMJREg9KLi2M9hN_hy8kcBB-Q (дата звернення: 17.02.2024).

REFERENCES

1. Artymyshyn P. (2020). Hraf Didushytskyi u dorozhi do Paryzha na Vsesvitniu vystavku [Count Didushytskyi is on his way to Paris for the World Exhibition]. *Lokalna istoriia*. 23 chervnia 2020 roku. URL: <https://localhistory.org.ua/rubrics/photo/graf-didushitskii-u-dorozi-do-parizha-na-vsesvitniu-vistavku/> (retrieved from: 17.02.2024). [in Ukrainian]
2. Balushok V. (2007). Ukrainska shliakhtha mizh polskym ta ukraïnskym etnosamy [Ukrainian nobility between Polish and Ukrainian ethnic groups]. *Narodna tvorchist ta etnografia* 6, s. 11–25. [in Ukrainian]
3. Biletskyi L. (1953). Poet tuhy i smutku [A poet of longing and sadness]. *Lepkyi B. Pid tykhyi vechir*. Z peredmovoïu D-ra Leonida Biletskoho. Winnipeg: Tryzub, s. 5–16. [in Ukrainian]
4. Halytska rabatsiia 1846 roku – masova rizanyina polskykh paniv, vlashtovana avstriitsiamy rukamy selian. Pro Halytske povstannia 1846 roku – arkhivna rozmova Polskoho radio z polskym doslidnykom, profesorom Frantsishekom

Zieikoiu [Galician Peasant Uprising of 1846 – a mass massacre of Polish lords, arranged by the Austrians by the hands of the peasants]. 06.04.2021. *Ukrainska sluzhba Polskoho radio*. URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7866/artukul/2710881> (retrieved from: 17.02.2024). [in Ukrainian]

5. Hrom'iak R. (2007). Problema natsionalnoi asymiliatsii i tvorchist Bohdana Lepkoho [The problem of national assimilation and the work of Bohdan Lepkyi]. *Hrom'iak R. Oriientatsii. Rozmysly. Dyskusii. 1997–2007*. Ternopil: Dzhura, s. 125–136. [in Ukrainian]

6. Konoplytska O. (2012). Romanizatsiia epichnoi prozy (“Pid tykhyi vechir” Bohdana Lepkoho) [Romanization of epic prose (“On a Quiet Evening” by Bohdan Lepky)]. *Studia Methodologica* 34: Teoriia literatury i humanitarni studii: zb. nauk. prats z nahody simdesiaty'iatyrichchia R. Hrom'iaka, s. 68–72. [in Ukrainian]

7. Kordonets O. A. (2016). Model mizhnatsionalnykh ta mizhstanovykh vidnosyn u povisti B. Lepkoho “Pid tykhyi vechir” [The model of inter-national and inter-institutional relations in B. Lepky's story “On a Quiet Evening”]. *Tsinnosti ta vyklyky: Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii “Movne i kulturne rozmaittia u Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi: tsinnosti ta vyklyky” II*. 26–27 bereznia 2015 r., m. Berehovo. U dvokh tomakh. Uzhhorod: Atdor-Shark, s. 300–308. [in Ukrainian]

8. Kupchynskyi R. (1964). Moi dobri znaiomi [Some good friends of mine]. *Visti kombatanta* 3 (15), s. 28–36. [in Ukrainian]

9. Kutsa O. P. and Kutsyi I. P. (2023). “Pid tykhyi vechir” Bohdana Lepkoho: rehistry pam'iaty i poetyka pryhaduvannia [“On a Quiet Evening” by Bohdan Lepkyi: registers of memory and the poetics of recall]. *Zakarpatski filolohichni studii* 30, s. 275–282. [in Ukrainian]

10. Lev V. (1976). *Bohdan Lepkyi. 1872–1941. Zhyttia i tvorchist* [Bohdan Lepkyi. 1872–1941. Life and creativity]. New York; Paris; Sydney; Toronto: Naukove tovarystvo im. Shevchenka v ZSA, 400 s. [in Ukrainian]

11. Lepkyi B. (1967). *Kazka moho zhyttia* [The Fairytale of My Life]. Redaktor prof. d-r V. Stetsiuk. New York: [b.v.], 246 s. [in Ukrainian]

12. Lepkyi B. (2013). Moia persha zustrich z Lypynskym [My first meeting with Lypynskyi]. *Viacheslav Lypynskyi ta yoho doba: Knyha tretia*. Naukove vydannia. Uporiadnyky: T. Ostashko, Yu. Tereshchenko. Kyiv: Tempora, s. 474–478. [in Ukrainian]

13. Lepkyi B. (2018). *Pid tykhyi vechir: povist-kazka* [On a Quiet Evening: A Fairy Tale]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 360 s. [in Ukrainian]

14. Lypynskyi V. (1920–1921). Baron Kazymyr Huzhkovskiy. *Khliborobska Ukraina* II, III, IV, s. 255–256. [in Ukrainian]

15. Lypynskyi V. (2023). *Ukraina na perelomi 1657–1659: zamitky do istorii ukrainskoho derzhavnogo budivnytstva v XVII st.* [Ukraine at the turning point of 1657–1659: notes on the history of Ukrainian state construction in the 17th century]. Lypynskyi, V. Spadshchyna. Istorychni studii ta monohrafiï. Tom IV. Uporiadnyky Yu. Tereshchenko, T. Ostashko. Kyiv: Tempora, 616 s. [in Ukrainian]

16. Lypynskyi V. K. (2015). Szlachta na Ukrainie. Udział jej w życiu narodu ukraińskiego na tle jego dziejów. Shliakhta na Ukraini. Yii rol v zhytti ukrainskoho narodu na tli yoho istorii [Nobility in Ukraine. Its role in the life of the Ukrainian people against the background of its history]. *Lypynskyi, V. K. Povne zibrannia tvoriv, arkhiv, studii: [u 25 t.]*. Kyiv: Ukrainykyi pysmennyk – VD “Prostir”; Filadelfia: Skhidnoievrop. doslid. in-t im. V. K. Lypynskoho (SShA), 2015. T. 1: Suspilno-politychni tvory (1908–1917) / red.: Ihor Hyrych, Oleh Protsenko, s. 127–233. [in Polish and Ukrainian]

17. M.K. Bohdan Lepkyi pro V'iacheslava Lypynskoho [Bohdan Lepkyi about Vyacheslav Lypynskyi]. [24.06.1941]. *Zbruch*. URL: <https://zbruc.eu/node/53205> (retrieved from: 17.02.2024). [in Ukrainian]

18. Monolatii I. (2014). Istorychni mify etnichnykh aktoriv: mistse y rol na rehionalnii shakhivnytsi Halychynyn [Historical myths of ethnic actors: place and role on the regional chessboard of Galicia]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriia* 25, s. 22–29. [in Ukrainian]

19. Pelenskyi Ye. Yu. (1943). Bohdan Lepkyi – poet. *Pelenskyi Ye. Yu. Bohdan Lepkyi (1872–1941). Tvorchyi shliakh. Bibliohrafiia tvoriv*. Druhe vyd. Kraków; Lviv: Ukrainske vydavnytstvo, s. 7–24. [in Ukrainian]

20. Syvitskyi M. (1993). Bohdan Lepkyi: Zhyttia i tvorchist [Bohdan Lepky: Life and creativity]. Kyiv: Dnipro, 254 s. [in Ukrainian]

21. Tereshchenko Yu. and Ostashko T. (2011). *Ukrainskyi patriot iz dynastii Habsburhiv: Naukovo-dokumentalne vydannia*. [Ukrainian patriot from the Habsburg dynasty: Scientific and documentary edition]. Kyiv: Tempora, 408 s. [in Ukrainian]

22. Khakhula L. (2016). “Rizuny” chy pobratymy? *Suchasni polski dyskursy pro Ukrainu* [“Cutthroats” or brothers? Contemporary Polish discourses about Ukraine]. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, 304 s. [in Ukrainian]

23. Tsaryk O. M. (2000). Tvorchist Bohdana Lepkoho v ukrainsko-polskykh literaturnykh vzaiemynakh 1899–1941 rr. [The creativity of Bohdan Lepkyi in Ukrainian-Polish literary relations of 1899–1941]. *Dys... kand. filol. nauk*: 10.01.05. Ternopil, 185 s. [in Ukrainian]

24. Chornovol I. Shliakhta ta ukrainskyi natsionalnyi rukh XIX stolittia (I) [Nobility and the Ukrainian national movement of the 19th century (I)]. *Politychna teolohiia*. URL: https://politteo.online/materialy/shlyakhta-ta-ukrayinskyj-naczionalnyj-ruh-xix-stolittya-i/?fbclid=IwAR1MuJfDX2PFvWF3BepTCm-1mQyHQIXgFIMIjREg9KLi2M9hN_hy8kcBB-Q (retrieved from: 17.02.2024). [in Ukrainian]